

Lucas Stolle: Role darů v severské středověké kultuře
Bakalářská práce, FHS UK 2019
Posudek oponenta

Předkládaná bakalářská práce zkoumá roli darů v staroseverské společnosti na základě dvou žánrů staroseverské literatury: eddických písní a rodových ság. Po poměrně detailním, ale smysluplně napsaném úvodu, představujícím historický kontext a zdroje, následuje metodologické vymezení práce: vychází především z Maussova pojetí daru a literaturu tedy používá jako zdroj antropologických informací. Zde také autor klade výzkumné otázky: jaká byla podoba darů, proč byly dávány, proč přijímány a proč opláceny. Nejrozsáhlejší částí práce je analýza ság a písní. Postupuje tak, že v jednotlivých dílech hledá příklady zvolených „darů:“ hostin, pozvání a pohoštění, žen, dětí, hmotných předmětů, obětí bohům a mrtvým, pomoci v boji, ponížení a zabití. U všech se ptá na akt dávání, přijímání a oplácení, i když ne všude je samozřejmě možné všechny tři fáze vysledovat. (Oceňuji metodologickou pokoru a vědomí omezenosti poznání zračící se v konstatování, že „vysvětlit důvody vyšších sil - mrtvých a bohů - pro přijetí daru je v podstatě nemožné“ - s.19). Následuje zodpovězení výzkumných otázek včetně mezižánrového srovnání a závěr.

Práce patří v rámci bakalářských prací k nadprůměru co do stylistické vyspělosti autora. Sekundární literatury je přiměřené, nikoli nadprůměrné množství, ale dnes již výjimečné je, že zahrnuje i literaturu v němčině.

Metodologicky vidím určitou mezeru v tom, že není dostatečně vzat v úvahu literární charakter materiálu. Staroseverskou literaturu lze bezesporu používat jako zdroj vypovídající o myšlení dané doby a mnoho renomovaných badatelů tak činí, nicméně na to, že jde o literární zpracování, nesmíme zapomínat a zvláště ne při srovnávání tak rozdílných žánrů, jako jsou eddické písně a ságy. Situace, v nichž jsou dary předávány, hrají vždy v rámci celku daného literárního díla určitou úlohu pro jeho strukturu, kterou je potřeba i při antropologické analýze reflektovat (např. opakování motivů, gradace, předznamenání děje atd.). Proto také srovnání darů v obou žánrech je asi nejslabší částí práce, mnoho ze zjištěných rozdílů vyplývá přímo z charakteru žánrů (gnómická báseň Výroky Vysokého s normativním apelem a rodovou ságu vyprávějící o sporech předků lze těžko srovnávat rovnocenně, ale jistě je lze brát pro korekci či doplnění celkového obrazu).

Nutno zmínit terminologickou - nikoli věcnou - výtku ohledně použití termínu „dar.“ Už „darování ženy“ při svatbě je při běžném chápání smyslu tohoto slova v staroseverském kontextu na hranici přijatelnosti. Obětování bohům je zas natolik specifická oblast, že zde aspekt darování postihne jen malou část problematiky a v staroseverském kontextu je bezpodmínečně nutné vnímat žánr

a motivaci textu, v němž je obětování zmiňováno. Autor ale i rozvádí myšlenku W. I. Millera, že jako dary lze vnímat i tzv. negativní dary, tj. nepřátelské činy a zabítí. Jistě mají také za následek vznik určitého vztahu a obsahují stejně jako dar reciproční prvek, ale s domnívám se, že s takovýmto rozšířením sémantického pole ztrácí pojem daru specifický obsah a stává se jakoukoli reciprocitou. Do rozsáhlého přediva společenských vazeb rozhodně patří nejen nehmotné dary, ale i negativní interakce, jen je otázkou, jestli bylo v daném typu práce nutné zahrnovat i je.

Detailní připomínky: stáří eddických písní i ság je velmi diskutabilní záležitost, s údaji autorem uváděnými z předmluv českých překladů by jistě mnozí odborníci nesouhlasili, bylo by lépe se k tomu nevyjadřovat, neboť to nehraje pro danou práci roli. V části „Metodologie“ autor bez varování přeskakuje ze staroseverské kultury do kultur jiných (údaje od Mausse či Maegraith) – čtenář se pak může domnívat, že *hau* tkvěl v staroseverských darech (s.18) či že staroseverští „bohové a duchové mrtvých skutečnými vlastníci všech věcí“ (s. 19). Není mi jasné, jak mohlo být důvodem zřídka nepříjetí daru „plýtvání způsobené nutností oplácet každý dar“? (s.80) Nebo je to naopak důvodem jeho nepříjetí? A i tak – z čeho usuzujete?

Při formulaci výsledků by možná stálo za to držet se Maussova dělení na morální, právní, ekonomické a náboženské aspekty, neboť takto mají charakter výčtu a pohybují se spíše v oblasti konkrétního než abstraktního. Díky tomu ale na druhou stranu autor zmiňuje i běžnou lidskou rovinu (radost z předmětu jako důvod přijetí či oplacení daru; přitažlivost ženy jako důvod jejího přijetí, špatná povaha jako důvod neoplatení daru atd.), což není nijak zvlášť vědecké, ale sympatické. Oplátka ve smyslu „nutného důsledku“ (s. 81) - tj. popsat jako oplátku to, že např. rodiče tím, že dají dítě pěstounovi, i ušetří - je zas na druhou stranu hodně krkolomná konstrukce.

Celkově lze říci, že autor velmi pečlivě zpracoval vybraný materiál z hlediska zvolených otázek. Práce jasně ukazuje pragmatičnost staroseverského pohledu a přináší zajímavé dílčí postřehy. Navrhuji ji ohodnotit chvalitebnou, v případě přesvědčivé obhajoby i výbornou.

Marie Novotná, Praha 3. 6. 2019